

7. Spellingsysteem van het Asses dialect

7.1 De eenklanken

7.1.1 Korte eenklanken

-[ɑ] = a Ndl. dak, kat, plat.
 Asses appel, balk, blad, dag, gal(le).

L.W. Met de a bedoelen we de mediale a zoals in de Nederlandse a van dag; eigenlijk hadden we hiervoor een ander teken moeten gebruiken nl. de [ɑ] maar die letter zat niet standaard op de tekstverwerker. We menen dat de spelling a geen probleem kan zijn omdat ze geen betekenisonderscheid oplevert met de palatale a.

-[ə] = e Ndl. de, het.
 Asses ne (onbep. lidw; m.), de (bep. lidw.), ge (pers. vnw.).

-[i] = i Ndl. vies.
 Asses vis, ik, zit.

L.W. Deze [i] wordt in Asses (en overal in Brabant) zeer gesloten uitgesproken en gaat in de richting van een korte (standaardtalige)–ie; vermits we alle korte vocalen met één letterteken spellen zien we af van de ie-spelling (zoals gesuggereerd in de referentiespelling; zie 7.2)

-[ɛ̃] = é Ned. vis, pit.
 Asses *bérre* (bed), *béld* (beeld), *bétn* (beetje), *géld* (geld), *léd* (vingerlid).

L.W. Het accent aigu in het spellingteken é geeft aan dat de klank geslotener is dan è : vgl. *més* [ɛ̃] (mest, Fr. engrais) > < *mès* [ɛ] (mes, Fr. couteau); *vést* (vest, Fr. veste) > < *vèst* (verst, sup. van vers); *bést* (best, sup. van goed) > < *bèst* (barst); *bérre* (bedde) > < *bèrre* (berrie, baar); *wét* (in ge wét, ge weet) > < *wèrt* (wert, wrat). Het accent aigu op het letterteken é mag niet worden verward met het Franse letterteken é (zoals in *été*) dat een lange ee weergeeft.

-[ɛ̀] = è Ned. pet, vet.
 Asses *mèt* (markt), *hèt* (hart)

L.W. Het accent grave in het spellingteken è geeft aan dat de klank opener is dan é. Zie spellingteken é hierboven.

-[æ] = è E. bad, bag, cat.
 Asses *èrm* (arm), *dèrm* (darm), *wèrm* (warm).

L.W. de klank [ɛ̃] van “hart, hard” (*hèt*) en de klank [æ] van “arm” (*èrm*) verschillen fonetisch duidelijk van elkaar (er is nl. een verschil in openheid), maar fonologisch is er geen oppositie: we kunnen geen woordparen vinden waarin de verwisseling van die klanken ook verschillende betekenissen zou opleveren. Fonetisch is dat (minimale) verschil interessant maar fonologisch is het niet relevant en dus zullen we dat verschil in de spelling niet weergeven.

-[y̥] = u Ndl. fuut.
 Asses put.

L.W. Net als de [i] wordt in Asse (en overal in Brabant) ook de [y_ç] zeer gesloten uitgesproken en gaat in de richting van een korte (standaardtalige) –uu; vermits we alle korte vocalen met één letterteken spellen zien we ook hier af van de uu-spelling (zoals gesuggereerd in de referentiespelling; zie 7.5.1)

-[œ_ç] = û Ndl. put.
Asses kùt (kort), vùs (vors), mùtn (mutton).

-[œ_ç] = ù E. cut, mud.
Asses wùrgen (worgen), vùrm (vorm), lùrre (lorre), hùlpen (helpen).

L.W. De [œ_ç] verschilt fonetisch duidelijk van de [œ_ç] (er is nl. een verschil in openheid). Het fonetische verschil tussen [œ_ç] en [œ_ç] berust niet op verschillende fonemen maar wel op een andere context (medeklinkeromgeving): de opener varianten worden alleen gerealiseerd als die gevolgd worden door een gedekte liquide (l, r): vgl. [mœ_ç ləm] / Mollem; [w œ_ç rɣən] / worgen (worgen); [œ_ç rək] / ork (nurks man). Fonologisch is dat (minimale) verschil niet relevant en dus zullen we het in de spelling niet weergeven.

-[u_ç] = oe Ndl. boek.
Asses doek, broek, sloek (slok).

L.W. De gesloten, ontronde velaire [u_ç] is de enige korte klank die in ons systeem met twee lettertekens wordt gespeld; hij is de korte tegenhanger van de lange oê [u_ç :].

-[ɔ_ç] = o Ndl. som, zonde.
Asses zonne (zon, zonde).

-[ɔ_ç] = o Ndl. bol, stok, zolder.
Asses bol, stok, zoller.

L.W. Tussen [ɔ_ç] en [ɔ_ç] is er een minimaal fonetisch verschil (van graad van openheid); vermits het verschil fonologisch niet relevant is wordt er in de spelling ook geen onderscheid tussen gemaakt.

7.1.2 De lange éénklanken

-[a:] = â Fr. grâve, pâte.
Asses â (ei), fât (fout), gât (geit), gâd (goud), schâver (schouder).

-[i:] = ie Ndl. spier, zier, kier.
Asses bie (bij), brief, dief, knie, lieken (liedje).

-[e:] = ee Ndl. veel, leven, ezel, keel.
Asses neeger (neger), eezel (ezel), zeeker (zekeer).

-[ε:] = ê Fr. faible, laine.
Asses êt (erwt), kês (kaars), kêr (kar), stêr (ster).

-[œ_ç .] = aa Ndl. aap, haak, haan, haas, paal.

Asses aasoem (asem), aaved (avond), daagen (dagen) , graaven (graven).

- [y_ç:] uu Ndl. guur, zuur.
Asses buuk (beuk), bruur (broer), duuvel (duivel), ruuze (ruzie).
- [ø_ç:] eu Ndl. deur, geur, sleur.
Asses beum (bodem) , heunink (honing), meuln (molen), sleuter (sleutel).
- [ø_ç:] èù Fr. facteur, directeur.
Asses faktèùr (facteur, Fr.), direktèùr (directeur, Fr.) pèùr (peur, Fr.), bèù (boe),
èù (euh), tèùtern (toeteren).
- [u_ç:] oê Ndl. boer, soer, snoer.
Asses boêr (boer), schoên (schoen), voêt (voet).
L.W. De oê is de lange tegenhanger van de korte oe.
- [o_ç:] oo Ndl. voor, boter.
Asses booter (boter), hoop (espoir), ooven (oven), wood (woord).
- [ɔ_ç:] ô Eng. law, straw, crawl.
Asses blôrn (bladen), krô (kraai), vôr (vader), zôl (zadel).

7.2 De tweeklanken

7.2.1 De tweeklanken met [i] als tweede element (sluitende tweeklanken)

- [ε.i] êi Ndl. mei, rein, keizer.
Asses bêir (beer, ursus Lat., ours Fr.), hêirink (haring), kêis (kaas), rêiger
(regen), schêiper (schaper), wêik (week).
- [æ_ç.i] aai De [æ_ç.] zoals in Asses waater (water) + [i]
Asses baaik (buik), daaif (duif), haaisj (huis), raait (ruit), aail (uil).
- [a.i] âi D. Eis, Blei; Fr. â in grâve + [i].
Asses bâitel (beitel), blâik (bleekweide), âik (eik), pâip (pijp), râisj (rijst), trâin
(trein), zâil (zeil).
- [u_ç.i] oêi Ndl. boei, vloeï.
Asses koêi (koei), hoêiken (hoedje).
Komt de i tussen klinkers te staan dan spellen we die als j hoêjes (hoedens),
moêjer (moeier).
- [ɔ_ç.i] ôi E. boy.
Asses blôiken (blaadje), zôiken (zaadje).

7.2.2 De tweeklanken met [ə] als tweede element (centrerende tweeklanken))

- [i.ə] ieë E. beer, dear.
Asses bieën (been), bieër (beer, varken), ieëmer (emmer), lieër (leer, ladder), zieëm (zoom).
- [y. ə] uuë Ndl. ruw (lange u)- + doffe e.
huuërn (hoorn), kuuël (kool, groente), ruuëster (rooster), zuuëm (zoom).
- [u. ə] oeë De oe in boer + doffe e.
Asses boeëm (boom), hoeë (hooi), oeëg (oog), poeët (poot), stroeë (stro), vloeë (vlo).

7.2.3 De tweeklank met [ε:] als tweede element (openende of stijgende tweeklank)

- [iε:] iê Ndl. ie (van riet) + [ε:] van faible (Fr.).
Asses (na de bilabiale nasaal (m)): mijêt (maart), merel (mijêrlong).
- [jε:] jê Ndl. j + [ε:] van faible (Fr.).
Asses (in de anlaut en voor een oorspronkelijke –r): jêr (aarde), kjês (kaars), pjêd (paard), stjêt (staart), vjês (vaars).

7.3 Medeklinkers

- [ŋ] ng Ndl. zang, ding, wang.
Asses gidong (fietsstuur), bassèng (bassin Fr.), terrèng (terrain Fr.).
- [ʒ] zj Ndl. genre.
Asses zjuwieël (juweel), zjuusj (juge Fr.).

7.4. Algemene spellingregels

7.4.1 In de regel is afgezien van het noteren van de assimilatie. Wij noteren dus de –m in onbeleefd (*oembelêïfd*) niet en schrijven *oenbelêïfd*; de –n wordt vóór een –b trouwens altijd als –m uitgesproken.

7.4.2 De verstemlozing aan het eind van een woord wordt evenmin gespeld. “Woord” en “paard” worden dus niet als *woot* en *pjêt* maar als *wood* en *pjêd* gespeld; in de standaardtaal spreken we dergelijke gevallen automatisch verstemloosd uit.

7.4.3 In de regel worden alleen klanken gespeld die men werkelijk hoort. Toch hebben we gemeend, om redenen van leesbaarheid en herkenbaarheid, op deze regel een aantal uitzonderingen te moeten maken:

7.4.3.1 Hoewel het Asses, zoals alle Brabantse dialecten, geen foneem h- heeft, hebben we die h overal gespeld; de h is o.i. een onderliggend foneem dat in het taalbewustzijn leeft. De belangrijkste reden is evenwel dat de spelling van de h- de leesbaarheid en de herkenbaarheid van het woord zeker ten goede komt. Bovendien voorkomt de h-spelling dat gelijkklinkende woorden (homofonen) op dezelfde wijze worden gespeld zoals of/hof, oog/hoog, oor/hoor, uilen/huilen, *gat/g'ad* (gehad).

7.4.3.2 Als het en-morfeem in infinitieven, voltooiden deelwoorden en meervouden van substantieven als [ə] wordt gerealiseerd wordt de uitgang –en toch geschreven: *Stinken* lèk rot *ârn*. ‘*k Bèn aadeg gewürren* van de zieër. *De kiekeren* léggen gin *ârn nemieë(r)*.

Wordt het en-morfeem in dezelfde woordvormen als [n] gerealiseerd (vóór een klinker, een –t , een –d of een –n, of op het einde van een woord of bij een pausa) dan wordt enkel –n geschreven. *A(l)sge dâne ziet, hërre geetn* èn gedroenken! *De kiekeren* léggen gin *ârn nemieë(r)*.

7.4.3.3 Een aantal kleine woorden worden voluit geschreven: het onbepaald lidwoord *een*, het voegwoord *dat*, het bezittelijk voornaamwoord *zèn* (zijn), het bijwoord *dèn* (dan), het voorzetsel *mét* (met) dat *méj* wordt gespeld vóór een klinker.

7.4.3.4 De niet uitgesproken eind-r van een aantal éénlettergrepige woorden wordt toch gespeld zij het tussen twee haakjes: *vie(r)*, *veu(r)*, *heu(r)*, *deu(r)*. Ook de niet uitgesproken l in “als” en “altijd” wordt tussen twee haakjes gespeld: *a(l)s*, *è(l)têd*.

7.4.4 De moullering (die in het Asses regressief is) is herkenbaar aan de (ingevoegde) i voorafgegaan door een korte klinker (altijd met één teken gespeld, met uitzondering van de korte oe die met twee lettertekens wordt gespeld): *pait* (vader), *maït* (moeder), *painsj* (pens), *boïtn* (botje), *poeïtn* (poortje), *geloeïd* (gelood). Is die (ver)korte klinker de i zelf dan wordt de moullering aangegeven met een gesubscribeerde (lager geplaatste) j die volgt op de medeklinkergroep: *intnj* (eentje), *bintnj* (beentje), *stintnj* (steentje).

7.4.5 De nasalisering wordt weergegeven door superscript van de –n: *frêⁿ* (rem), *kabâⁿ* (caban Fr.), *bôⁿ* (bon Fr.).

7.4.6 Een medeklinker die de lettergreep sluit (waarop vaak de klemtoon ligt) wordt verdubbeld vóór een doffe e: *pakken*, *patatten*, *lappen*, *sjokkelat*, *brakkeniern*. Na [oe] geldt de verdubbelingsregel niet: *koeme* (kom), *loemer* (lommer).

Ook de j en de v worden verdubbeld vóór een doffe e: *zojjen* (zieden), *benéjjen* (beneden), *sèvvves* (seffens).

De verdubbelingsregel geldt niet voor Franse leenwoorden waarin evenveel medeklinkers worden gespeld als in het Franse leenwoord voorkomen: *affisj*, *affront*, *arranzjeern*, *életrik*, *sjokolat*, *brakoniern*.

7.4.7 De uitgang van de derde persoon O.T.T. en van de tweede persoon O.V.T wordt gespeld zoals in de standaardtaal: *Hè raidt* naar haaisj. *Zjuuêzeken* schudt zèn bérreken aait! *G’haidt dat moetn hoeërn*.

7.5 De spelling versus de referentiespelling voor de Brabantse dialecten.

Het gehanteerde spellingsysteem wijkt op een aantal punten af van de zgn. referentiespelling die voor een paar jaar is tot stand gekomen en waaraan wij onze medewerking hebben verleend. Vermits deze spelling niet was bedoeld als een eenheidsspelling die ieder auteur verplicht diende over te nemen hebben we ons eigen systeem (dat trouwens in hoge mate rekening heeft gehouden met de desiderata van de plaatselijke leesgroep) niet overboord gegooïd. We wensen de belangrijkste punten op te sommen waarop onze spelling afwijkt van die referentiespelling.

7.5.1. de klinkers

	vooraan				tussenin		achteraan	
	kort	lang	kort	lang	kort	lang	kort	lang
gesloten	ie > i	iê > ie	uu > u	uû > uu			oe	oê
half-gesloten	i > é	ee	u > ù	eu			ó > o	oo
half-open	é > è	ê	ù	èù	e		o	ô
open	è	èè > aa			á > a	â		

L.W. Het letterteken vóór > stemt overeen met de referentiespelling; het letterteken na > wordt gebruikt in ons spellingsysteem. Het ontbreken van het > -teken wijst op overeenkomst tussen referentiespelling en het Assese spellingsysteem.

7.5.2. De verschillen tussen de referentiespelling en het Asses spellingsysteem m.b.t. de algemene spellingregels zijn terug te vinden onder 7.4